

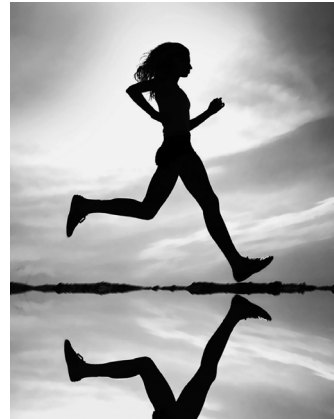
HALÁSZ J. ATTILA

A JAPÁN HARCMŰVÉSZET ERDÉLYI MESTEREI –1905 ÉS 1942 KÖZÖTT

■ Az 1904-es kezdetű japán–oroszc háború terelte a világ figyelmét a japán harci szellem és az ehhez szervesen kapcsolódó Budó, azaz a harci művészetek felé. A nemzetközi hadiszakértők egyöntetűen a *jūjutsu*-ban (a pusztázó kezes önvédelem használatában) vélték felfedezni a japánok hadi sikerének kulcsát.

Bevezetés

■ A japánok összharcművészetükre a *Budó* 武道 megnevezést használják, melyet általában magyarul a „harc útjának” fordítanak. A szó első eleme a *bu* 武 harcot (bizonyos értelemben a harc megállítást is jelentheti), míg a szó második tagja a *dó* 道 az utat jelenti. Ebben az esetben a *dó* szellemi, művészeti utat jelöl, ami lehet harcművészet mint például íjászat (*kyūdó* 弓道), vívás (*kendó* 剣道) vagy a békésebb tea-szertartás (*sadó* 茶道). Ezek a tevékenységek a zen buddhizmus hatására váltak művészeti, (ön)megvalósítási utakká. Közös jellemzőjük, hogy gyakorlásuk összpontosított figyelmet igényel. Azonban a *Budó* 武道 a régebbi *Bujutsu* 武術 megszelídített változata. A *Bujutsu* vagy harci művészetek, a *Budó* szemléletétől eltérően a harcmezőn, a csatatéren alkalmazott fegyveres harci technikákat gyakorolja az ennek megfelelő szellemi hozzáállással. Itt a túlélés volt a tét. A *jutsu* 術, vagyis a technika, *dó* 道, azaz szellemi úttá alakult át. A klasszikus vagy hagyományos japán harci irányzatok jellemző-

...elmondható, hogy Erdély világszinten is élen járt a jūdó elterjesztésében. A japán harcművészetek, vagy ha jobban tetszik, küzdősportok gyakorlói pedig egy újabb szellemi dimenzióval gazdagodhatnak, ha megismerik az úton előttük járók élettörténetét és annak tanulságait.

en fegyvereket használtak, és csak kiegészítésként gyakoroltak puszta kezes technikákat. Az új *Budō* iskolák közt megjelentek olyanok is, amelyek teljes egészükben a puszta kezes küzdelemre irányultak. Ezek az iskolák (japánul *ryūhák* —流派) a korszellemhez igazodva fokozatosan a jellem csiszolását igyekeztek hangsúlyozni. Ezen fegyvertelen, puszta kezes *jūjutsu* 柔術 irányzatokból született meg a *jūdō* 柔道, s valamivel később az *aikidō* 合気道 is. Azonban minden változás ellenére a japánokra jellemző harcos szellemiséget, hozzáállást továbbra is megőrizte.

A jūdót, vagyis a jūjutsu szelídített, modernizált változatát Kanō Jigorō hozta létre 1882-ben. Kanō két jūjutsuiskola technikai repertoárjából válogatta ki azokat az elemeket, amelyeket biztonságosan, sérülésmentesen lehetett párban alkalmazni, gyakorolni. Mindezt azzal a céllal, hogy az ifjabb nemzedékek számára a testmozgás mellett egy hatékony nevelési eszköz is lehessen. Az idő nem váratt sokat magára, hogy ez gyakorlati szinten, Nyugaton is megjelenjen. Amikor ez megvalósult a század első néhány évtizedében a hagyományos értelemben vett *jūjutsu* és a *jūdō* közt a nyugati köztudatban nem volt éles megkülönböztetés.

A jūdō sporttörténetének fehér foltjai

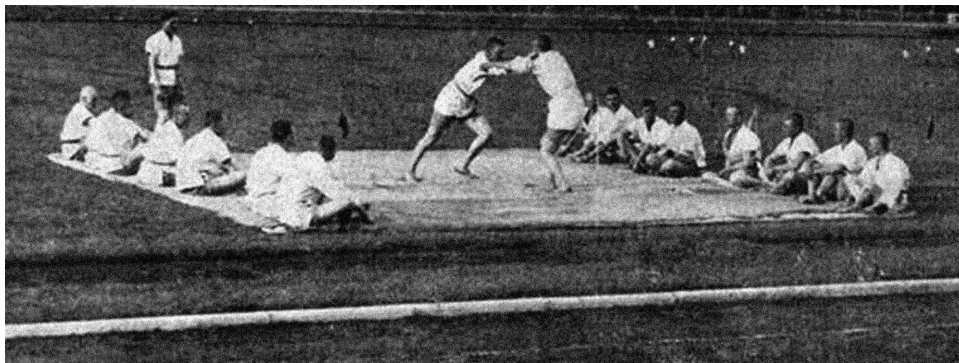
■ A magyar és a román sporttörténet – egymástól függetlenül – a japán eredetű harcművészet meghonosodását és elterjedését a II. világháborút követő időszakra helyezi. Magyarországon az első japán mester által vezetett jūdō tanfolyamnak nem lett volna folytatása. A jūdót Vincze Tibor honosítja meg a 30-as években, de az igazi fejlődés csak az 1950 után kezdődött meg. Románia esetében ez pontos időponthoz, 1954-hez köthető.

A II. világháború előtti időszakból származó újságok digitalizálásával azonban ez az időszak is hozzáférhetővé, könnyebben kutathatóvá vált. Az újra felfedezett, megtalált adatok alapján a jūjutsu vagy jūdō esetében ez az időpont mindkét országban több évtizeddel korábbra is tehető, mint ahogyan azt eddig gondolták. Románia és Magyarország esetében is a II. világháború utáni politikai vezetés nem volt érdekelt abban, hogy bizonyos sporttörténeti előzmények részleteiben is ismertek legyenek.

A felhasznált adatok nagy része az Arcanum Digitális Tudománytárból származnak a korabeli magyar és román sajtótudósításokból. Az adatok összegyűjtésében és feldolgozásában elsősorban dr. Hajas-Bücher Gábor aradi kutatótársam

nevét kell megemlítenem, aki felfedezéseivel, észrevételeivel nagymértékben hozzájárult e tanulmány létrejöttéhez.

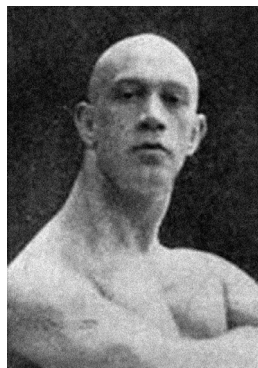

Jújutsubemutatók az ONEF rendezvényén 1931-ben Bukarestben

Erdély vonatkozásában a hatás mindkét oldalról érkezett, de ugyanakkor mindkét irányban is visszahatott. A japán harcművészet erdélyi meghonosításának terén a számos oktató közül csak azt a három személy tevékenységét szeretnénk bemutatni, akik a legtöbbet értek el ezen a téren. Ők név szerint Kasulakow Wladimir, Nedeinbach Emil és Fleck Gyula.

Kasulakow Wladimir

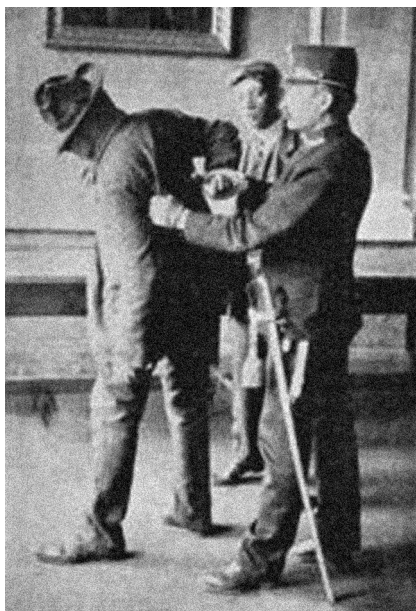
■ Az első szabad küzdelem, amit ma MMA-küzdelemnek mondanánk, 1906 márciusában zajlott le Kolozsváron. Tiltott fogások és jújutsu-ökölcsapások is megengedettek voltak. A mérkőzés versenybírái Kolozsvár legnevezetesebb sportemberei közül kerültek ki, mint például Gerencsér László vagy Vermes Lajos. A küzdők két orosz származású sportember, Wladimir Kasulakow és Gerome Sándor, akik mindketten a birkózás, az ökölvívás és a súlyemelés avatottjai voltak. Az összecsapást két egymás után következő mérkőzésre tervezték. Az első mérkőzés 9, a második 23 percig tartott. Mindkettőt Wladimir Kasulakow nyerte meg.

Kasulakow Wladimir Szentpéterváron született 1878-ban. A birkózást a korszak leghíresebb birkózójának, Pitlasinszkynek az iskolájában tanulta. 1899-ben érkezik Magyarországra. Pénzdíjas birkózóküzdelmeken vesz részt, cirkuszokban lép fel. Mindezek mellett szakképzett birkózóedzőként tanfolyamokat és versenyeket is szervez. Kolozsváron ismerkedik meg a Magyar Nemzeti Színház ünnepelt színésznőjével, Fehérvári Máriával, akivel összeházasodik, és itt is telepedik le.

1905 júniusában Londonban az ott élő japán jújutsumesterektől sajátítja el az önvédelmi technikákat. Birkózói előéletének köszönhetően pár hónap alatt, kemény munkával kiérdemeli a mesteri fokozatot, a fekete övet. 1905 decemberében már újra Kolozsváron van. A fentebb ismertetett mérkőzés tulajdonképpen egy figyelemfelhívásként is értelmezhető, hiszen ettől kezdve már csak kizárólag a jújutsut tanítja. Több éven keresztül Kolozsvár lesz további tevékenységé-

nek kiindulópontja. A Kolozsvári Atlétikai Club jūjutsutanárként szerződött, emellett a rendőrség állományát pár hetes tanfolyamok formájában oktatja. A nagy érdeklődést kihasználva az ország minden nagyobb városában, elsősorban a helyi rendőrségnek ajánlja fel közelharctudását. 1910-ben Bécsújhelyen, a Tiszti Akadémián tanítja az osztrák–magyar tiszteket. A tanításhoz egy tankönyvet állít össze, amely Kolozsváron jelenik meg, de német nyelven, címe *Gyakorlati önvédelmi módszer a Jujutsuból és a Judoból kifejezve*. A könyv fotóin bemutatópartnere Móricz Béla kolozsvári rendőrnyomozó, aki később a tekesport erdélyi meghonosítója lesz. Kasulakownak Bécsújhelyen abban a megtiszteltetésben lesz része, hogy a Habsburg-hercegeket taníthatja a jūjutsu fogásaira. Ez nem volt egy egyedi dolog akkoriban. A német trónörökösnek, II. Vilmosnak és az Egyesült Államok elnökének, F. T. Rooseveltnek is saját japán jūdōoktatója volt. Kasulakow a román újságok tudósításai alapján 1913-ban néhány hétig Bukarestben is oktatott, és a román trónörökössel, Károly herceggel személyesen is találkozott.

A rendőrség tanítása Nyíregyházán, 1907.

Bécsújhelyen elvégzi a pilótaképzőt, aminek következtében néhány évig pilótaként is tevékenykedett. Az I. világháború kitörése idején internálótáborba kerül, mivel még nem magyar állampolgár. Magyar családjára való tekintettel külön engedéllyel egy ideig Pécsen testnevelő tanár lesz egy iskolában. A háború befejezése után, 1919-ben újra Kolozsváron bukkan fel brit katonai egyenruhában. (Állítólag még a háború vége előtt átrepült Angliába.) Egy régi ismerőse, Herbay Szilviusz tábornok edzői állást ajánl neki. 1920 augusztusában nagy sportünnepséget szerveznek a tiszteletére Kolozsváron, ugyanis az ő közreműködésével alakult meg a Viktória Labdarúgó Egyesület. A román rendőrséget és a hadsereg tisztjeit is tanította, azonban a román hatóságok kémkedés gyanúja miatt letartóztatják, és családjával együtt kitoloncolják az országból. Kasulakow először Párizsban tanít, majd Hollandiában telepedik le. 1920-as

években kidolgoz egy saját önvédelmi irányzatot Diodo néven, melyről a magyar és a román újságok is beszámolnak. A háború befejezése után, 1945. október 13-án hal meg, 70 éves korában. Jūjutsuiskolájának tudomásunk szerint nem lett folytatója, ami elsősorban annak köszönhető, hogy polgári személyeket nem nagyon tanított.

Az ő személyében tisztelhetjük az első hazai fekete öves jūjutsu mestert, aki 1905 és 1920 közötti időszakban bemutatóival nagymértékben hozzájárult a japán önvédelmi módszer széles körű megismertetéséhez.

Kolozsvár sokáig megtartotta emlékezetében a kopasz, vastag nyakú, de mindig jámbor lelkű Wladimirt, akit nem lehetett semmivel sem megbántani. Évtizedek múlva is mesélték a szemtanúk azt a történetet, amely vele esett meg. Nagy Gábor főtéri éttermében egy jogász fiatalokból álló társaság mulatozott a békésen vacsorázó Wladimir asztala mellett. A társaságból csak egy ember nem

ismerte a birkózót, akit társai rávettek arra, hogy tíz üveg pezsgőért menjen oda, és pofozza fel a szomszéd asztalnál ülőt. Az italtól már megbátorodott vékony fiatalember teljesítette a kihívást, és arcon ütötte Kasulakowot, aki a lábánál fogva a levegőbe emelte őt, jól megnézte magának, váratlanul egy csókot nyomott támadója arcára, majd meghívta az asztalához. Az étterem bezárása után napkelteig mulatozott a társasággal a Mátyás-szobor talapzatán ülve.

Neidenbach Emil

■ Neidenbach Emil 1884. június 15-én született Németbencseken. Iskoláit már Aradon végzi. Életét már fiatalokra óta végigkíséri a sport és a tudomány, pontosabban a matematika és a fizika melletti elköteleződés.

1905-ben Budapesten tanul, és a Budapesti Egyetemi Atlétikai Clubnál igazolt sportoló. A sportolás mellett a sportklub alelnökének választják. Itt kerül közeli ismeretségbe Szemere Miklóssal, a klub akkori elnökével, aki megbízza őt a Sasaki Kichisaburō vezette négy hónapos jūdōtanfolyam megszervezésével. Ők választják ki a 620 jelentkező közül azt a hatvan szerencsést, aki elkezdheti a tanfolyamot. Az első két hét után a nagyszámú lemorzsolódás következtében alig maradnak néhányan. A tanfolyam végére már csak hatan maradtak. A hat közül pedig legalább négyen erdélyi kötődésűek voltak.

A Sasaki-tanfolyam után tanulmányai befejeztével hazaköltözik Aradra, ahol tanárként dolgozik.

1908-ban Aradon a már említett Wladimir Kasulakow orosz birkózó és jūjutsumester tart önvédelmi bemutatót, és a rendőrség részére pedig pár hetes tanfolyamot vezet. Emil mint a tornaszakosztály vezetője meghívja az atlétikai clubba, és ezzel megkezdődnek az első jūjutsu-, illetve jūdōedzések a városban. A jūdō oktatását a 20-as években is az iskolában folytatja tovább, ahol bemutatókat és versenyeket szervez a diákokkal.

A háború után magyar nyelvű újságot alapít, melynek főszerkesztője lesz. A *Rendkívüli Újság* 1920-tól jelent meg, azonban a hatóságokkal többször is összeütközésbe kerül. Neidenbach, miután a tanítástól is eltiltják, mindent hátrahagyva, szűk családjá, felesége és három gyermeke társaságában 1926 augusztusában átlépi a magyar határt.

A jūdō területén kifejtett tevékenysége eredményeként önvédelem oktatására kéri fel a Testnevelési Főiskolán egy teljes tanév időtartamára. Ez az egyéves tanfolyam veti meg a TF-en a jūdōoktatás kezdeteit, amit majd Vincze Tibor visz tovább 1937-től mint vendégelőadó, majd 1943-tól, pedig mint állandó oktató.

Neidenbach Emil nyugalmazott gimnáziumi igazgató 1957. december 20-án, hosszú betegség után, 74 éves korában hunyt el. Életútja és ennek fényében hozzájárulása az erdélyi sporttörténet, különösen a jūdō mint sportág területéhez mind ez idáig nem lett feltérképezve.

Fleck Gyula

■ Fleck Gyula 1894. június 29-én született Budapesten. Családja a századfordulón költözik Nagyszebenbe. Tízéves korára három nyelven, magyarul, németül és románul folyékonyan beszélt.

Valamikor az 1905-ös év vége felé a tizenegy éves Gyula szemtanúja lesz egy jūjutsubemutatónak, amit Wladimir Kasulakov tartott. A japán önvédelmi bemutató nagy hatással volt a fiatalemberre. Képzeletét megragadta az, ahogyan az alacsony és kopasz mester a bemutatón egyszerre három fegyveres rendőrrel bánt el. A bemutató után rávette apját, hogy szerezzen be számára egy jūjutsuról szóló könyvet, amit hamarosan meg is kapott. Barátaival ebből a könyvből kezdett el autodidakta módon gyakorolni.

1905 decemberétől a budapesti sajtó egyre többször számol be Szemere Miklós országgyűlési képviselő meglepő kezdeményezéséről, aki egy japán mester által vezetett judotanfolyamot szervez. A tanfolyamon az akkoriban tizenkét éves Fleck Gyula is részt vesz, és valószínűleg ő volt köztük a legfiatalabb.

Sasaki távozása után az edzéseket tovább folytatta barátaival Nagyszebenben, aminek következtében fizikumja látványos fejlődésen ment át. 1912-ben az első nagyszebeni labdarúgócsapat játékosaként csatászerepköben játszik.

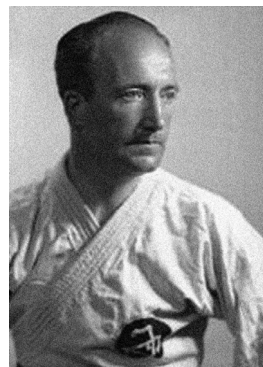
Amikor 1914 nyarán kitör az I. világháború, a húszéves Fleck tisztként vonul be katonának. A harcok során a déli frontra kerül, ahol olasz hadifogságba esik, és csak 1920 körül szabadul. Egyik családtagja eközben kivándorolt Argentínába. Némi idő múltán meghívja a család többi tagját is, hogy kövessék példáját. Az utazáshoz megfelelő mennyiségű pénzt is küld.

1924-ben Fleck Gyula megvásárolja hajójegyt, de ha már utazik, úgy dönt, legyen belőle egy világ körüli út. Az út egyik állomása egy hónapi utazás után Jokohama kikötője Japánban. Tervei szerint három hónapot töltött volna a felkelő nap országában, ebből nyolc napot a fővárosban, Tokióban. Azonban az események számára is váratlan fordulatot vettek. Megismerkedik a Kōdōkan vezető mestereivel, és elhatározza, ott marad, és kijárja az iskolát. Elmondása szerint egy négyéves képzésben vett részt, mely során tizenegy vizsgát tett le. A négy év elteltével 5. dan fokozatú fekete öves mesterként és valószínűleg testnevelő tanári képesítéssel tért haza Nagyszebenbe, Erdélybe.

Nemsokára Kolozsvárra költözik az itteni egyetem meghívására. Hivatalos edzői tevékenységét 1935-től tudjuk nyomon követni, immár meglehetősen részletes értesülésekkel. Ezekben az években jūdōtanulmányait Párizsban Keishichi Ishigurō mester edzőtermében csiszolta annak 1934-ben való távozásáig. Ishigurō távozásával esik egybe önálló tevékenységének kezdete.

Fleck Gyula 1935. március 1-jén kezdi el hivatalosan a jūdō edzőtermi oktatását az Unitárius Kollégium (a későbbi Brassai-líceum) tornatermében heti három alkalommal. Így Kolozsváron nyílik meg a második erdélyi edzőterem.

Az iskola hírnevének talán jót tett az az esemény, amelynek révén a kolozsvári lapok felfigyelnek Fleck személyére és tevékenységére. Az 1935-ös év januárjában Fleck Gyula egy étteremben szökváltásba került egy román munkaügyi bíróval. A történet akkor vált érdekessé, amikor a bíró rendőrt hívott. Három

rendőr sem bírt az ittas jūdömesterrel, mindhárman pillanatok alatt földre kerültek. Flecket ezért hadbírótság elé állították, de végül felmentették.

A következő évben, 1936 januárjában román országos bajnokságot szerveznek, amelyre több város versenyzői neveznek be. Nyáron a Prágai Egyetem által szervezett jūdō- és jūjutsuedzőtáborban vesznek részt Csehszlovákiában. Tevékenységének köszönhetően a bukaresti tűzoltóság és a hadsereg is érdeklődik a jūdō iránt. Kolozsváron létrejön egy jūdōszakosztály a helyi magyar és román cserkészegyesületek részére.

1937-ben újra Prágába utaznak. Erről a kéthetes edzőtáborról egy dokumentumfilm is készült, amit a kolozsvári mozikban lehetett megtekinteni. Nyáron az évente megrendezésre kerülő nyári judoakadémiára utaznak Frankfurt am Mainba, Németországba. A nemzetközi edzőtábort és ezúttal közgyűlést is a Judo Unió szervezte, amelynek célja a tokiói olimpián való részvétel megvitatása volt. Flecket itt megválasztják a Judo Unió román képviselőjének.

1938 májusában ismét bajnokságot szerveznek Kolozsváron. A versenyen négy kolozsvári jūdōklub versenyzői indulnak. Ezek a Kolozsvári Atlétikai Club, a KAC, melynek jūdōszakosztályát Haray Béla vezette, az egyetemi csapat, az Universitatea, a Dzsudo-club, valamint a Kolozsvári Munkás Sport Egyesület, KMSC. Decemberben Fleck néhány hónapra Bukarestbe költözik, ahol tanfolyamot vezet és versenyt szervez. Tevékenységének köszönhetően megalakul a Román Jiu-jitsu és Judo Nemzeti Hivatala elnevezésű szakszövetség.

1939 nyarán újra Frankfurtban vannak edzőtáborban. Bukarestben próbaként két középiskolai intézményben is elkezdik a jūdō tanítását, mielőtt hivatalosan is bevezetnék azt a közoktatásban. Bemutatót és tanfolyamot tart Brassóban, majd Marosvásárhelyen is. Kolozsváron öt éves évfordulót ünnepelnek meg egy országos verseny keretében 120 versenyzővel. Az évforduló mérlege magáért beszél, a nyilvántartás szerint összesen 782 tanítványt képzett az öt év alatt.

1942-ben kétévnyi ingázás után végleg Budapestre költözik, ahol kinevezik az újonnan átadott, minden tekintetben modern Horthy Miklós Nemzeti Sportcsarnok jūdōmesterévé. Egy-egy tanfolyamán akár 120 fő is részt vett.

A történelmi események sodrásában 1944-ben több ezer honfitársához csatlakozva ő is elhagyja Magyarországot nyugati irányba, és először Salzburgban, majd Bécsben telepedik le.

Fleck Gyula élete 1945-től 1947-ig saját vallomása szerint révbe ért, és végre ideje volt olyan dolgokkal is foglalkozni, amire addig nemigen jutott. Ebben a nyugodt időszakban hozza létre néhány társával a „Kiszélesztett Utat”, japánul Judo-Do-t, melyet ő a japán jūdō tovább fejlesztésének nevezett. Az ismert jūdō dobástechnikákból 65 új vagy továbbfejlesztett technikát dolgoztak ki.

Tevékenysége nyomán a Judo-Do hamarosan népszerűvé válik Ausztria és Németország jūdōs köreiből, ahol ma is gyakorolják. Ugyanakkor Magyarországon és Romániában mindeddig teljesen ismeretlen maradt. Fleck Gyula 73 éves korában hunyt el, 1967. május 1-jén.

Összegzés

■ A három ismertett, nagy vonalakban felvázolt életrajz átfogó képet nyújt az 1905 és 1942 évek közötti Erdélyben lévő sokáig ismeretlen jūjutsu- és jūdō-életről. Kasulakow, az első fekete öves mester jūjutsutanítói tevékenysége révén sokan ismerkedtek meg a japán önvédelemmel. Neidenbach úttörő tevékenység-

gének a jūdō oktatásában áthidaló szerepe volt a budapesti Sasaki-tanfolyam, valamint Vincze Tibor és Fleck Gyula munkássága közötti időszakban. Ő hozza létre az első nyugati edzőtermet Aradon, ahol jūdōt gyakoroltak rövidebb-hosszabb megszakításokkal 1908 és 1926 között. Fleck Gyula adja tovább Sasaki Kichisaburō, valamint Keichichi Ishigurō tanításait, kissé az új idők igényéhez igazítva, amikor az önvédelem helyett a hangsúly a versenyzésre hangolódik át. Fleck eseményekben gazdag élettörténetének ismeretében elgondolkodtató, hogy az utókor miért feledkezett el róla méltatlanul. Életpályája három ország sporttörténetén ível át, de egyikben sem maradt fenn az emléke. Erdélyben közel tíz éven keresztül kifejtett tevékenysége eddig teljesen ismeretlen volt, pedig még a fővárosban, Bukarestben is tanított. Romániában a jūdōt hivatalosan 1957-ben kezdte el tanítani Aradon Botez Mihai, és csak 1960-ban alakul meg a Román Judo Szövetség. Magyarországon, ahol igaz, hogy csak három-négy évet tanított, ugyanez a helyzet. Ausztriában mint a Judo-Do megalkotóját ismerik, de tevékenységének 1945 előtti előzményei ismeretlenek. A jūjutsu Magyarországra a 70-es években Fleck osztrák tanítványai révén érkezik „újra” vissza, mintegy bezárva a kört. Ugyanez Románia esetében sem teljesen kizárható. A felsorolt adatok tükrében, elmondható, hogy Erdély világszinten is élen járt a jūdō elterjesztésében. A japán harcművészetek, vagy ha jobban tetszik, küzdősportok gyakorlói pedig egy újabb szellemi dimenzióval gazdagodhatnak, ha megismerik az úton előttük járók élettörténetét és annak tanulságait.

■ **BIBLIOGRÁFIA**

Gabriel Bücher-Hajas – Attila József Halász: *Începuturile artelor marțiale japoneze pe teritoriul României*. Editura Mirador, Arad, 2023.

Halász J. Attila: *A japán harcművészetek magyarországi kezdetei 1900–1950*. Egy Csepp Kiadó, Bp., 2022.